

YAHUDİLİKTE İBADET DİLİ OLARAK İBRANİCE'NİN ÖNEMİ

Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAŞARAN*

Başvuru:12.11.2018

Kabul: 08.01.2019

Öz

Yahudilikte İbranice çok önemli bir yer tutmaktadır. Onlara göre İbranice, Yahudiliğin ibadet dilidir ve İbraniceye bağlılık Yahudi hayatının değişmeyenlerinden biridir, çünkü tarih boyu birçok sürgün yaşayan Yahudi milletini İbranice ayakta tutmuş ve bu dil sayesinde din ve kültürlerini yaşatarak varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Çalışmamızda, modern dönem Yahudi mezhepleri (Reformist Yahudilik, Ortodoks Yahudilik ve Muhafazakar Yahudilik) açısından İbranice'nin ne anlama geldiği irdelenecektir. Öncelikle, kendisini Rabbanî Yahudiliğin temsilcisi kabul eden Ortodoks Yahudiliğin klasik bakış açısına değinilecektir. Ardından da, Reformist Yahudilik ve sonra Muhafazakar Yahudilik açısından İbranice'nin ne anlama geldiği işlenecek ve İbranice ile ilgili aralarında bölünmelere varan tartışmalar genel olarak ele alınacaktır. Tarihte İbranice dili konusu o kadar önemli olmuştur ki, Aydınlanma döneminde Avrupa'da Yahudiler arasında bu konu büyük tartışmalara yol açmıştır. Tüm bu yönlerinden dolayı hangi grup olursa olsun İbranice Yahudiler için büyük değer taşımaktadır. Bu yüzden özellikle dindar Yahudiler çocuklarına küçük yaşlarda İbranice dilini öğretmekte ve Tevrat'ı ezberletmektedir. Bu da bize ibadet dili olan ve dolayısıyla kutsal sayılan İbranice'nin Yahudiler açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Yahudilik, İbranice, İbadet Dili, Tevrat, Kutsallar ve Dini Değerler.

Significance of Hebrew in Judaism as A Language of Liturgy

Abstract

Hebrew is a very significant place in Judaism. According to Jews, Hebrew is the language of liturgy of Judaism, and devotion to the Hebrew language is one of the pillars of Jewish life, because throughout history the Jewish nation faced many exiles and despite these negative circumstances the Hebrew language has enabled them to survive. In this work, we will try to examine what Hebrew means in terms of modern-day Jewish denominations (Reform Judaism, Orthodox Judaism, and Conservative Judaism). In doing so, we shall first touch upon the classical point of view of the Orthodox Jews who regard themselves as the representative of Rabbinic (classical) Judaism. Then we will try to discuss what Hebrew means in terms of Reform Judaism and then Conservative Judaism, who debate between themselves. Because of all these aspects, regardless of which group, Hebrew has a great value for the Jews. This is why especially religious Jews teach their children the language of Hebrew at a very

* İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, ibasaran@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-4408-0842

early age and try to help them memorize the Torah. This shows us the significance of the Hebrew language, which is the language of liturgy and therefore considered sacred for the Jews.

Keywords: Judaism, Hebrew, Language of Liturgy, Torah, Sacred and Religious Values.

1. Giriş

İbranice, İsrail'in resmi dilidir, bugün modern İbranice diye nitelendirilen bu dil ülkede konuşulmaktadır ve Sami ailesi dilleri grubundandır (Kuzeybatı). Yahudilerin ataları İbranice'yi "*Leşon ha-Kodeş*" yani "*Kutsal Dil*" olarak nitelendirmişlerdir. Diğer bir özelliği de, alfabesinin sadece sessiz harflerden oluşmasıdır. Antik Mısır ve Babil'de yapılan arkeolojik kazılar sonucunda İbranice'nin eski çağlardan beri kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kimi tarihçiler İbranice'nin de ait olduğu bu dil grubunu konuşuldukları coğrafi bölgeye nisbeten Kenan Ülkesi Dilleri olarak da adlandırmışlardır. Akad, Asur, Babil dilleri ve Aramice İbranice'yi etkileyen dillerdir.¹

İkinci Mabet döneminde² Yahudilerin günlük konuştıkları dil olan İbranice'nin yerini Aramice almış olmasına rağmen İbranice kutsal dil olma niteliğini sürdürmüş, yani mabette (daha sonra sinagogda) ibadet dili olarak aynı şekilde kullanılmıştır. Aynı zamanda İbranice, Yahudiler arasında legal (hukuki) ve örfi konularda da yaygın olarak yerini almıştır.³

Diğer Sami dilleri gibi İbranice'de sözcükler üç ünsüz kelimedenden oluşan bir kök kelimedenden oluşurlar. Sağdan sola yazılan bir dildir ve kelimelerde erkeklik ve dişilik mevcuttur. Birinci mabedin yıkılışından (M.Ö. 586) sonraki dönemlerde İbranice halk arasında popülaritesini yitirmiş ve dini özelliği dolayısıyla din alimleri tarafından kullanılan ilim dili haline gelmiştir (Laşon Hahamim).⁴

Yahudiler tarih boyunca diasporada yaşadıkları yerlerde oralara ait farklı dilleri konuşmuşlar aynı zamanda dini ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla İbranice'den yararlanarak konuştıkları dilleri değiştirmişler ve böylece ortaya çeşitli lehçe (veya diller) çıkmıştır. Bu diller arasında en meşhur olanları, Judeo-Arabic, Judeo-Spanish (Ladino) ve Judeo-German'dır. En son bağımsız bir dil olarak ortaya çıkan Yahudilere ait dil Yidiş'tir.⁵

¹ Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi* (Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İst. 2001) Cilt I, 231.

² İkinci Mabet Dönemi kavramı, Yahudilerin Babil'den Kudüs'e geldikten sonra, MÖ 516/515'de mabedi yeniden inşa etmeleriyle başlayıp, mabedin Romalılar tarafından M.S. 70 yılında yıkılışına kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bkz. Ali Osman Kurt, *İkinci Mabet Dönemi Yahudiliğine Genel Bir Bakış*, (Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, X/2 - 2006), 437.

³ David Bridger, *The New Jewish Encyclopedia* (Behrman House, New York 1962), 194.

⁴ Besalel, a.g.e., 231.

⁵ Bridger, a.g.e., 194.

İbranice'nin İkinci Mabad döneminde bazen Yahudiler arasında konuşulmasının sekteye uğramasına rağmen, İbranice her zaman Yahudi tarihinde hayatta kalabilmiştir. İbranice'yi öğrenmek daima Yahudi eğitiminin en önemli unsuru olmuş, orijinal dilde Tevrat çalışma ve ibadet ederken orijinal dilde ibadet etme Yahudiler için hayatiyet arz etmiştir. Bundan dolayı İbranice, asırlarca diasporadaki Yahudi varlığını en güçlü bir arada tutan unsur olmuştur.⁶

Yahudi tarihinde yaklaşık üç bin yıllık (dini, edebiyat ve sanatsal) literatürü ihtiva eden İbranice dili zaman içerisinde, hem gramer hem de kelime hazinesi olarak birçok değişikliğe uğramıştır. Yahudi tarihinin ilk bin yılında İbranice sadece konuşma dili, takip eden iki bin yıl içerisinde de çoğunlukla edebiyatta ve ibadet dili olarak kullanılmıştır. Modern dönemde ise İbranice, özellikle Yahudi Aydınlanması (Haskala)⁷ ve Siyonist hareketler tarafından zengin ve modern bir edebiyat oluşturularak tekrar yaşayan bir dil haline getirilmiştir. Ahad Ha-Am (ö. 1927)'in⁸ şiirleri yaşayan dilin en dikkat çeken örnekleridir.⁹

2. İbadet Dili Olarak İbranice'nin Kutsallığı

Öncelikle, İbadet dili olan İbranice'nin neden kutsal sayıldığı üzerinde durmak istiyoruz çünkü İbranice'nin kutsallığı direk olarak klasik Yahudilik anlayışına göre kutsal sayılan literatür ile alakalıdır. Onlara göre, Tanrı Tevrat'ı İbranice indirmiş ve Tûrisînâ'da Hz. Mûsâ'ya aynı dille hitap etmiştir. Bu yüzden İbranice Tanrı tarafından Musa'ya indirilen vahyin dilidir.

Klasik Yahudilik (Rabbanî Yahudilik M.Ö. II. Asır ila M.S. XVIII. Asır arası) anlayışına göre İbranice vahyedilen Tevrat baştan sona tüm harf ve kelimeleriyle vahiy mahsulüdür ve Yahudiliğin temel dogmalarındandır. Bu anlayışa, "Torah Min Ha-Şamayim" doktrini denmektedir.¹⁰ Bu dogmayı destekleyen Tevrat ayetleri şunlardır; Sayılar 12 6-8'e göre, Tanrı şöyle der: "Ve dedi: şimdi sözlerimi dinleyin eğer aranızda bir peygamber varsa, ben, Rab,

⁶ Bridger, a.g.e., 195.

⁷ Avrupa'da ortaya çıkan aydınlanma ve moderniteye paralel olarak, Avrupa'daki Yahudi toplumlarının başta eğitim olmak üzere aydınlanmaya ayak uydurmaları, Almanya ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinde bir çok haklar edinmelerine sebep olan Yahudi uyanışına verilen isimdir. En meşhur olan Haskalacı düşünür, bir Alman Yahudisi olan Moses Mendelssohn (ö. 1786)'dur. Bkz. Neil, Gillman, *Conservative Judaism: The New Century*, (New Jersey: Behrman House, Inc., 1993), 13.

⁸ 1856 yılında, Kiev Skriva'da(Ukrayna) doğmuştur. Daha sonra Ahad Ha-am olarak tanınacak Asher Hirsch Ginsberg (ö. 1927),Yahudi halkının manevi yenilenişi ile ilgileniyordu. Ahad Ha'am'a göre, Siyonizm Doğu Avrupa Yahudilerinin durumunu düzeltmekten çok Batı Avrupa Yahudiler'inin problemlerini çözebilir. Batıdaki Yahudi hem kendi kültüründen uzaklaşmış, hem de içinde yaşadığı topluma yabancılaşmıştır. Yahudi devletinin kurulması, bu Yahudiler'in ulusal kimlik problemlerini çözebilir ve böylece yaşadığı ülkenin kültürüne ayak uyduramama eksikliğini telafi eder. Dolayısıyla İsrail, Yahudi değerleriyle yoğrulmuş bir devlet olmalı, dünya Yahudileri için sadece bir anavatan olmamalıdır. Aksine, geçmişin dini ve kültürel ideallerini barındırmalıdır. Bkz. http://www.sevivon.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1366 erişim: 31.08.18

⁹ Bridger, a.g.e., 195.

¹⁰ Baki Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat* (Pınar Yayınları, İstanbul 2010), 159.

rü'yette ona kendimi bildireceğim, rüyada onunla söyleşeceğim. Kulum Musa öyle değildir; bütün evimde sadıktır; onunla remz ile değil, açıkça ağız ağıza söyleşeceğim ve Rabbin suretini görecek." Çıkış 33:11'de Musa'nın Tanrı ile "yüzyüze tıpkı bir kimsenin arkadaşı ile konuştuğu gibi" konuştuğu ifade edilir. Bu sebeple, Musa'ya gönderilen vahyin benzersiz olduğuna inanılır. Bir Ortodoks Yahudi için Torah'nın güvenilirliği meselesi tartışma konusu edilemeyecek kadar saçma bir meseledir çünkü Torah doğrudan Tanrı tarafından verilmiştir. Bu nedenle Torah'nın her harfi doğru kabul edilmek zorundadır.¹¹

Tevrat'ın vahiy mahsülü olması dogması, İsa dönemindeki Ferisilik ve Sadukilik mezhebenden, İslam sonrası Rabbanilik ve Karailik mezheplerine kadar, tüm klasik dönem Yahudi mezhepleri tarafından bu şekilde kabul edilmiştir. Rabbanî kaynaklardan Mişna'da, Tevrat'ın vahiy mahsülü olduğunu (Torah Min Ha-Şamayim) inkâr edenin gelecek dünyada hiçbir yerinin olmadığı belirtmiştir. Mişna'nın bu ifadesi Talmud'da daha detaylıca açıklanmıştır. Talmud'a göre, Tevrat'ın tamamı Allah'ın vahyidir, fakat; içinden sadece bir cümle Musa'ya aittir diyen kimse, "Tanrı'nın sözünü hor görenler" ayetinin kapsamına girer ve ahiretten nasipsizler grubuna dahil olacaktır. Hatta Tevrat'ın bir noktasını bile vahiy ürünü görmeyen kişiler ahirette nasipsiz kalacaklardır.¹²

İbrânîce Ahd-i Atık (Eski Ahit)'in, Talmud'un ve Müseviliğin üçüncü büyük dinî kaynağı olan Midraş'ın (hahamların kutsal yazılarla ilgili yorumlarını ihtiva eden külliyat) dili olduğu için kutsallık kazanmış ve asırlar boyunca gelişen bazı geleneklerde yarı mitolojik bir karaktere bürünmüştür. Bu geleneklere göre Tanrı'nın Tevrat'ı indirdiği ve Tûrisînâ'da Hz. Mûsâ'ya hitap ettiği dildir; dünyadan yaratılmadan önce yaratılmıştır; cennet sakinleri, melekler ve Tanrı'nın seçilmiş kulları, yeryüzüne cennetten inen Hz. Âdem'le Havvâ gibi bu dili konuşurlar. Meşhur Yahudi rabbi ve filozof Saadiya Gaon (ö. 942) ise dünyanın yaratılmasından sonraki ilk 1996 yıl içinde bütün insanların İbrânîce konuştuğunu ileri sürer. Ona göre insanların farklı dil konuşmaları ancak Bâbil Kulesi'nin yıkılmasından sonra başlamıştır. Bu inancın Yahudi çevrelerinde Ortaçağ boyunca sürdüğü görülür. İbrânîce'nin harfleri ve gramer kuralları pek çok sırrı ve kutsallığı barındırır. Dua herhangi bir dilde olabilirse de hahamlar ibadetin yalnız bu dilde yapılması gerektiğini vurgulamışlardır; Kitâb-ı Mukaddes'in başka bir dille yazılmasının da kutsallığını zedeleyeceğine inanılır.¹³

İbranicenin önemli olmasının diğer bir sebebi de, klasik rabbanî literatüre göre Sözlü Şeriat (*Oral Law*) olarak adlandırılan, Yazılı Şeriat (Musa'nın İlk Beş Kitabı-*Written Law*)'ın rabbanî yorumu olan ve aynı Yazılı Şeriat gibi kutsal

¹¹ Dan, Cohn-Sherbok, *Yahudiliğin Kısa Tarihi* (çev. Bilal Baş, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010), 23-24.

¹² Adam, a.g.e., 159 - 160.

¹³ J. H. Hassan, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 2000), "İbrânîce", Cilt: XXI, 366.

sayılan literatürün de dili olmasıdır. Talmud âlimlerine göre, nasıl Yazılı Şeriat'ta Sina Dağı'nda Musa Tanrı ile iletişim kurduysa, Sözlü Kanun da (Musa'nın Tanrı ile iletişim kurduğu gibi) aynı şekilde hocasından talebesine aktarılmıştır. Onlara göre bu uygulama şu ayet esas alınarak icra edilmiştir. "Ve Rab Musa'ya dedi: Dağa yanına çık ve orada bulun ve taş levhalarını ve yazdığım şeriat ve emirleri öğretmek için onları sana vereceğim."¹⁴ Burada kullanılan "emirleri öğretmek" konusuna Talmud âlimleri Sözlü Şeriatı da dâhil etmişlerdir. Dolayısıyla klasik Yahudilik dediğimiz rabbanî Yahudilik anlayışına göre Sözlü Şeriat (Mişna, Talmud) aynı Tora gibi kutsaldır ve yazı dili de İbranice'dir.¹⁵

İkinci Mabed döneminde İbranice, din öğretimini yürüten Yahudi bilgileri (*tannaim*) tarafından konuşma dili ve ilim dili olarak kullanılıyordu. Yalnız bu dil, gramer, nahiv ve kelimeler açısından Tevrat İbranicesi'nden farklıydı ve alimlerin dili (*the language of the wise men*) olarak adlandırılıyordu. Bu zaman diliminde ilk defa mahalli sinagoglar ortaya çıktığında, *Amida*¹⁶ gibi sinagogda okunan dualar konuşulan dile yakın bir tarzda İbranice olarak kompoze edildi. İbranice'nin devreleri ile ilgili bu dilime, daha çok rabbilerin tartışma ve görüşlerinden oluşan, Mişna'dan sonraki Mişnaik İbranice dönemi denmektedir.¹⁷

Doğu Yahudi toplumlarında, Mişna ve halaka ile ilgili diğer kitapların, bölgesel farklılıklarla beraber geleneksel telaffuz muhafaza edilmiştir. Mişna İbranicesi orta çağlar boyunca dini literatürün yazımında kullanılmış ve farklı bölgelerde Yahudilerin konuştuğu dillerden etkilenmiştir (*Judeo-Arabic* gibi). Mişna İbranicesi, günlük hayat ile ilgili birçok kelime ve deyim içerdiğinden modern İbranice'de önemli bir unsuru oluşturmaktadır.¹⁸

On dokuzuncu asrın başlarında, radikal bir şekilde geleneksel Yahudilik anlayışında kopmaları da getirmiştir. Buna İbranice de dâhildir. Tabii ki gelenekselciler, Yahudilikte ve özellikle Tora'da (*God's revealed law*) değişen hiçbir şeyin olmadığını ve değişen tarihi şartların Tanrı'nın açık sözünü etkileyemeyeceğini savunurken, Reformistler ise, eğer Yahudilik, tarihte sürekli değişmiş ise öyleyse bugün biz de onu sürekli ve bilerek değiştirebiliriz fikrini savunmuşlardır. Muhafazakar Yahudiliğin Avrupa'daki fikir babası olan Zacharias Frankel (ö. 1875) ise, Yahudi hukukunun tarihsel süreçte belli şartlar

¹⁴ Çıkış, 24; 12.

¹⁵ Geoffrey, Wigoder, (Ed.), *The Encyclopedia of Judaism*, (New York: Macmillan Publishing Company, 1989) 531-532.

¹⁶ Bu dua, on sekiz kutsama anlamına gelen "Şemone Esre" adıyla da anılmaktadır. Her Yahudi ibadet törenini takiben, günde üç defa, Şabat'ta dört veya beş defa okunan merkezî öneme sahip bir duadır. Üç bölümden oluşmaktadır: Tanrı'ya hamd, dua ve O'nun verdiklerine şükür. Rabbanî Yahudilik inancının temel doğmalarını öğreten bu dua, Sanhedrin rabbileri tarafından iki bin yıl önce yazılmıştır. Bkz. Başaran, a.g.e., 152.

¹⁷ Wigoder, a.g.e., 330 - 331.

¹⁸ Wigoder, a.g.e., 331.

altında daima değişikliğe uğradığını savunurken, diğer taraftan da tarihin nelerin değişmemesi gerektiğini de Yahudilere öğrettiğini ve ibadet dili olan İbraniceye bağlılığın Yahudi hayatının değişmeyenlerinden biri olduğunu savunmuştur.¹⁹ Frankel, Alman Reformistlerinin, belli bir topluma aidiyeti ve ibadet dili olarak bir kutsiyet ifade eden İbranicenin artık geçerliliğini yitirdiğine dair radikal ve aceleci çıkışlarını çok keskin bularak reddetmiş ve aynı zamanda Reformistlerin bu kararlarının Yahudi toplumunu böldüğünü ifade etmiştir.²⁰

Muhafazakâr Yahudiliğin ortak unsurları konusunda çalışma yapanlardan birisi yirminci yüzyılın en önemli Muhafazakâr Yahudi lideri olan Louis Finkelstein (ö. 1991)'dir. JTS²¹ Rektörü Finkelstein,²² Muhafazakâr Yahudiliğin ortak unsurları arasında İbranice'yi de zikretmiştir.²³ Finkelstein, Muhafazakâr Yahudilik tarafından başından beri ibadet dili olarak görülen İbranice ile ilgili olarak, İbranice'nin konuşma dili, Yahudi literatürü ve eğitiminde tamamen yerleşmesinin gerekliliğine inandığını, ibadet kitaplarından ve okullarda ders olarak okutulan İbranice'nin kaldırılmasını destekleyenlere karşı çıktığını ve İbranicesiz bir Yahudiliği imkânsız bulduğunu söylemiştir.²⁴

Şunu da belirtmek gerekir ki, İbranice'nin kutsal dil olması meselesi günümüzde farklı algılanabilmekte ve uygulanabilmektedir. Özellikle Batı'da yeni yetişen genç nesiller eğer dini bir eğitim almamış ise İbranice'yi anlayamamaktadır. Bu yüzden Batı'daki (Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri vb.) Yahudi toplumlari (özellikle Reformist Yahudiler), buldukları ülkenin dili ve İbranice'nin beraber dua dili olması gibi bir takım kolaylıklar sağlamışlardır. Burada amaç, yeni nesillerin Yahudi kimliklerinden uzaklaşıp asimile olmamalarıdır. Zaten tarihte Yahudiler yaşadıkları ülkelere uyum konusunda başarılı olmuş bir toplumdur ve buldukları her ortama adapte olabilmektedir. Hatta uyumun da ötesinde öyle bir esneklik vardır ki, örneğin bir Yahudi, dinden çıkma dahil hangi günahı işlerse işlesin yine de Yahudi olarak kalabilmektedir.²⁵

Aslında Yahudi Hukuku (Halaka)'na²⁶ göre, kişiler anladıkları herhangi bir dilde ibadet edebilirler. Batı'da Yahudilerce basılan dua kitaplarında, bir

¹⁹ İsmail Başaran, *Muhafazakar Yahudilik*, (Arı Sanat Yayınevi, İstanbul, 2017) 30.

²⁰ Başaran, a.g.e., 53.

²¹ Muhafazakar Yahudiliğin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki rabbi yetiştiren üniversite seviyesinde dini eğitim kurumudur. 1886 yılında kurulmuştur. New York şehrinde ve uzun adı Jewish Theological Seminary (JTS)'dir.

²² 1940 - 1972 yılları arasında JTS'nin rektörlüğünü yapan Finkelstein, Muhafazakâr Yahudiliğin yirminci yüzyıldaki en önemli lideri olarak anılmaktadır.

²³ Başaran, a.g.e., 90-91.

²⁴ Başaran, a.g.e., 99.

²⁵ Robert Gordis, *Judaism In A Christian World*, (McGraw-Hill Book Company, New York, 1966), 78.

²⁶ Halakanın Yahudilikte hayati bir önemi bulunmaktadır ve halaka Yahudiliğin hayatta kalması için en temel özelliklerinden biri olarak görülmektedir. Çünkü halaka, ahlak ve ibadetleri içine alan

tarafında İbranice karşı sayfada da aynı sayfanın yaşanan ülkenin dilinde tercümesi bulunmaktadır. İnançlarına göre, harflerin sesleri ve duygusal etkisi ile sadece İbranice Yahudi ruhunu gerçek olarak yansıtabilir. Üstelik, İbranice'nin kullanılması Yahudileri geçmiş nesillerle ve dünyanın diğer memleketlerinde yaşayan Yahudilerle bağ kurulmasını sağlamaktadır. Bugün Batı'da, birçok kişinin okunan duaların anlamını bilmemesine rağmen yine de dini törenlerde İbranice kullanılması özellikle teşvik edilmektedir. Örneğin Siddur²⁷ adlı dua kitabı sinagoglarda ya belli bir bölümü İbranice ya da tümü İbranice olarak cemaat tarafından okunmaktadır.²⁸

3. Sonuç

Yahudiler için İbranice tarihin her safhasında hayatiyet arz eden bir konuma sahip olmuştur. Yahudiler bu dile dini, kültürel ve milli bir unsur olarak sahip çıkmıştır. Dini olarak, Tevrat'ın dili olması daha doğrusu Tanrı'nın Musa'ya Sina Dağında bu dille vahiy göndermesi bu dilin esas en önemli tarafını oluşturmaktadır. Günümüzde bile dindar Yahudiler çocuklarına küçük yaşta bu dili öğretmekte ve Tevrat'ı bu dille ezberletmektedir.

Kültürel olarak da İbranice önemli bir kültür aracıdır çünkü Yahudilere ait zengin bir İbranice tarihi literatür oluşmuştur. Tarihte kültürel Siyonizm'i savunan Ahad Ha'am İbranice'nin önemine vurgu yapmış ve bir milletin dili olan İbranice'nin en rahat kendilerine ait bir ülkede öğrenileceğini ve konuşulabileceğini ifade etmiştir. Nitekim bu düşünce, bugünkü İsrail Devleti'nin kuruluşunda da Yahudiler üzerinde etkili olmuş bir düşüncedir.

Kendilerini hem dini bir topluluk ve hem de millet olarak gören Yahudiler için İbranice, milli olarak da çok önemlidir. Çoğu Yahudi bilginleri İbrancesiz bir Yahudi milletini köksüz bir ağaca benzetmişlerdir çünkü milletler kendilerine ait değerlerle ancak ayakta kalabilir ve varlıklarını sürdürebilirler.

Özet olarak, kanaatimizce İbranice'nin muhafazası ile ilgili en önemli unsur "dini unsur" olarak görünmektedir. Hatta bugünkü İsrail İbrancesinin oluşturulmasında, Tevrat İbrancesi esas alınmıştır. Bu yapılırken, Tevrat İbrancesindeki çok eski ve pek kullanılmayan bazı sözcükler ve yapılar ayıklanmıştır. Temel fiil zamanları gibi bazı kısımlar, Talmud döneminden alınmış, ancak bunlar da, yer yer Tevrat İbrancesine uyarlanmıştır. Sözcük hazinesinde, yine Tevrat ve Talmud dönemi başta olmak üzere İbrancenin her döneminden sözcüklere, ayrıca Aramice, Arapça sözcüklere yer verilmiştir.²⁹

---

inanç ve pratiklerin yaşayan gövdesi konumundadır. Bkz. İ. Başaran, *Muhafazakar Yahudilik*, (Arı Sanat Yayınevi, İstanbul 2017), 145.

²⁷ Günlük duaları ihtiva eden Yahudilere ait İbranice dua kitabıdır.

²⁸ Simcha Kling, *Embracing Judaism*, (New York: The Rabbinical Assembly, 1987), 37.

²⁹ Bedrettin Aytac, *İbranice'nin Yeniden Doğuşu*, (Dil Dergisi, 2009, Cilt: 139, Ankara), 33.

4. Kaynaklar

- ADAM, B., 2010, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, Pınar Yayınları, İstanbul.
- AYDIN, M., 2005, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Din Bilimleri Yayınları Damla Ofset A.Ş., Konya.
- AYTAÇ, B., 2009, *İbranice'nin Yeniden Doğuşu*, Dil Dergisi, Cilt: 139, s:25-35.
- BAŞARAN, İ., 2017, *Muhafazakar Yahudilik*, Arı Sanat Yayınevi, İstanbul.
- BESALEL, Y., 2001, *Yahudilik Ansiklopedisi (3 Cilt)*, Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul.
- BRIDGER, D., 1962, *The New Jewish Encyclopedia*, Behrman House, New York.
- COHEN, H. A., 1965, *A Basic Jewish Encyclopedia*, Hartmore House, Hartford.
- COHN-SHERBOK, D., 2010, *Yahudiliğin Kısa Tarihi*, (çev. Bilal Baş), İz Yayıncılık, İstanbul.
- FINKELSTEIN, L., 1970, *The Jews: Their History*, Jewish Publication Society of America, New York.
- GILLMAN, N., 1993, *Conservative Judaism: The New Century*, Behrman House, Inc., New Jersey.
- GORDIS, R., 1966, *Judaism In A Christian World*, McGraw-Hill Book Company, New York.
- GÜRKAN, S. L., 2016, *Ana Hatlarıyla Yahudilik*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- GÜNDÜZ, Ş., 1998, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Konya.
- HASAN, J. H., 2000, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, "İBRÂNÎCE"*, Cilt: XXI, s:366-367, İstanbul.
- Kitabı Mukaddes*, 1976, Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul.
- KLING, S., 1987, *Embracing Judaism*, The Rabbinical Assembly, New York.
- KURT, A. O., 2006, *İkinci Mabed Dönemi Yahudiliğine Genel Bir Bakış*, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, X/2, s:437-454.
- SACHAR, H. M., 1957, *The Course of Modern Jewish History*, Dell Publishing Co., New York.
- SCHECHTER, S., 1896, *Studies in Judaism*, The Jewish Publication Society of America, Philadelphia.
- SIEGEL, S., 1977, *Conservative Judaism and Jewish Law*, The Rabbinical Assembly, New York.

ÜNAL, A. - KARATAŞ H., 2012, *Bütün Yönleriyle Yahudilik*, Dinler Tarihi Araştırmaları-VIII, Türkiye Dinler Tarihi Derneęi Yayınları, Ankara.

WIGODER, G., 1989, *The Encyclopedia of Judaism*, Macmillan Publishing Company, New York.

Web Siteleri:

http://www.sevivon.com/index.php?option=com_content&task=view&id=1366
erişim: 31.08.18